

LITERARNOPREVODNE IZMENJAVE S ČEŠČINO

Jana Šnytová
Univerza v Ljubljani

1 Uvod

Razvoj književnega prevajanja med češčino in slovenščino je tesno povezan z razvojem kulturnih in zgodovinskih odnosov med Čehi in Slovenci, ki imajo dolgoletno tradicijo že od srednjega veka. V najstarejših obdobjih ni šlo za sistematičen razvoj kulturnih vezi, temveč za priložnostne stike med izobraženci in umetniki. Do bolj vsestranskega in intenzivnega sodelovanja med Čehi in Slovenci je prišlo šele po izoblikovanju modernih narodov na prelomu 18. in 19. stoletja. Tesno sodelovanje na področju kulturnih stikov se je nadaljevalo v prvi polovici 20. stoletja, čeprav sta se po razpadu habsburške monarhije oba naroda znašla v različnih večnarodnostnih državnih tvorbah (Češko-slovaška, Kraljevina SHS, Jugoslavija). Za kulturne stike so se v tem času zavzemali predvsem prevajalci, kulturniki, umetniki in univerzitetni pedagogi (gl. Hladký 2011, 333–335). Plodno in uravnoteženo sodelovanje se je kljub političnim oviram nadaljevalo tudi v drugi polovici 20. stoletja.

2 Zgodovina prevodnih tokov

Med primeri medsebojnih vezi iz starejših obdobj velja omeniti češke vplive v besedilih *Stiškega* in *Žičkega rokopisa* iz 15. stoletja, saj so pri njunem nastanku sodelovali češki menihi, ki so s češkega ozemlja zbežali pred husitskimi vojnami. Pomembno je tudi sodelovanje med osrednjimi češkimi in slovenskimi protestanti v drugi polovici 16. stoletja, kot npr. med Primožem Trubarjem in Janom Blahoslavom, predstavnikom češke protestantske cerkve čeških bratov (Jednota bratrská).

V 17. in 18. stoletju sta se v okviru habsburške monarhije položaja obeh narodov precej poenotila. Do tedaj socialno pestra sestava češkega ljudstva, s plemstvom in bogatim meščanstvom, je postala bolj ruralna, politični vpliv čeških stanov je zaradi izgube lastne države postal zanemarljiv. Spričo močne germanizacije, rekatolicizacije in centralističnega vladanja v habsburški monarhiji je pri obeh narodih naraščalo prizadevanje za obrambo lastnega jezika, slovstva in kulture. S tem je tudi povezan izrazit razvoj idej slovanske vzajemnosti, ki je obe kulturi močno zblížal. Povezovala ju je tudi dovzetnost za narodnostna in pozneje še socialna vprašanja. V času narodnega preporoda na prelomu iz 18. v 19. stoletje so bili za Slovence, ki so svojo narodno identiteto gradili predvsem na obstoju narodnega jezika, vzorniki češki razsvetljenski filologi (Josef Dobrovský, Pavel Josef Šafařík idr.), s katerimi sta sodelovala npr. Jernej Kopitar in Matija Čop (Urbančič 1995, 11–20). Močne so bile povezave tudi med književniki. Znani so kontakti med romantičnima pesnikoma Francetom Prešernom in Karlom Hynkom Mácho v tridesetih letih 19. stoletja. Medsebojno prevajanje literarnih del, izdanih knjižno ali v revijah, je nepretrgano potekalo od začetka 19. stoletja naprej. Čeprav so se češki in slovenski književniki v tem obdobju seznanjali s književnostjo slovanskih narodov predvsem v izvirnikih, so od 20. let 19. stoletja izhajali tudi revijalni prevodi slovenske in češke poezije. Med njimi lahko izpostavimo prevode odlomkov *Kraljedvorskega rokopisa* in pesmi Františka L. Čelakovskega (1833, prevedel Miha Kastelic) v slovenščino, izbranih Prešernovih pesmi in epigramov (1835) ter deset basni iz Vrazove zbirke ljudskih pesmi (1839, oboje prevedel František L. Čelakovský) v češčino (zaradi omejenega prostora se bomo v nadaljevanju posvetili samo knjižnim prevodom).

Tudi v času Bachovega absolutizma (1849–1859) so se kulturni kontakti – za razliko od političnih – nadaljevali. Od šestdesetih let 19. stoletja so na Slovenskem po češkem zgledu nastajale čitalnice in prireditve s poučnim programom, imenovane besede, telovadno društvo Južni (Ljubljanski) Sokol, narodno-politična zborovanja t. i. tabori in Matica slovenska. Ko so se po vzpostavitvi dualizma v monarhiji Čehi in Slovenci znašli v cislajtanskem, tj. avstrijskem delu, se je tesno sodelovanje tako na politični kot na kulturni ravni med obema narodoma še okrepilo (Hladký 2011, 340–342; Urbančič 1995, 21–42). V tem obdobju je tudi izšel prvi samostojni knjižni prevod češke književnosti v slovenščino: Fran Levstik je v času svojega bivanja v Olomoucu leta 1856 v slovenščino prevedel *Kraljedvorski rokopis* in od takrat beležimo neprekinjeno prevajanje in knjižno izdajanje del češke književnosti v slovenščino. Prvi knjižni prevod slovenske literature v češčino je nastal skoraj trideset let pozneje – leta 1882 je izšel izbor Prešernovih pesmi v prevodu Josefa Penížka, ki je istega leta prevedel tudi tragedijo *Tugomer* Josipa Jurčiča in Frana Levstika. V obdobju od prvega knjižno izdanega prevoda do leta 1914 so vzajemni prevodi izhajali redno in v obeh kulturah uravnoteženo, za izdajanje prevodov češke književnosti sta skrbeli predvsem založbi Andreja

Gabrščka v Gorici in Mohorjeva družba Celovcu, medtem ko v češkem prostoru ni zaznati osrednjih založnikov.

Med obema vojnama so iniciativo pri razvoju češko-slovenskih kulturnih stikov poleg posameznikov delno prevzele še institucije, kot so bile t. i. lige, prijateljska društva (Keršič-Svetel 1996, 57–72; Pokovec 1995), ter novoustanovljena slovenski lektorat na Filozofski fakulteti Karlove univerze v Pragi (1914/1915) in češki lektorat na ljubljanski Filozofski fakulteti (1922). Zasluga za razvoj kulturnih stikov pripada predvsem posameznim kulturnim posredovalcem in prevajalcem, kot so bili slavisti Oton Berkopec, Frank Wollman, Václav Burian in Fran Albreht. Po zastoju, ki ga je povzročila prva svetovna vojna (predvsem pri izdajanju slovenskih prevodov češke književnosti), so se literarni odnosi v obdobju med obema vojnama intenzivno krepili (Hladký in Blažek 2010, 33, 38; Mainuš 2005, 2–4). V številnih slovenskih in čeških revijah so izhajali tudi prispevki o obeh književnostih.

Obdobje po drugi svetovni vojni najprej v vzdušju povojne evforije zaznamuje težnja po obnovitvi sodelovanja iz predvojnih časov. Leta 1948 jo zaduši razkol med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo, ki je tedaj povsem obvladovala Čehoslovaško. V letih 1949–1953 je iz političnih razlogov na češki strani sledil popoln zastoj literarnih stikov, ta čas ni izšel noben prevod slovenske literature, medtem ko je prevajanje češke literature v slovenščino potekalo neprekinjeno. V drugi polovici petdesetih let in v šestdesetih letih se je začelo postopno obnavljanje kulturnih odnosov med Čehoslovaško in Jugoslavijo, ki je doseglo vrhunec med praško pomladjo in se nato nasilno končalo z okupacijo vojsk Varšavskega pakta avgusta 1968 in obdobjem t. i. normalizacije v sedemdesetih in osemdesetih letih. Kljub temu pa je sodelovanje na področju literarnega prevajanja od leta 1954 ostalo neprekinjeno, kar se odraža v velikem številu prevodov slovenske in češke književnosti. Tudi slovenistični in bohemistični študiji v okviru širše oblikovanih slavističnih programov so na obeh univerzah obstali. Kljub zgodovinski prelomnici leta 1968, ki je imela usodne posledice predvsem za kulturno dogajanje na Čehoslovaškem (v zvezi z literaturo lahko govorimo o strogem političnem nadzoru založniških programov), beležimo pri izdajanju prevodov kontinuiteto in nadaljevanje tendenc iz prejšnjega dvajsetletja.

Na začetku devetdesetih let 20. stoletja, po padcu komunističnih totalitarističnih režimov v Evropi in ustanovitvi samostojnih držav Slovenije in Češke so se poživili tako politični in gospodarski kot kulturni stiki med obema narodoma. Na univerzah je prišlo do ustanovitve samostojnih slovenističnih in bohemističnih študijskih programov (češke slovenistike so na univerzah v Pragi, Brnu in Pardubicah, v Sloveniji pa je bohemistiko mogoče študirati na ljubljanski univerzi). V zadnjem obravnavanem obdobju, po nastanku samostojnih držav, beležimo močan porast prevajanja in izdajanja češke književnosti v slovenščini. Nekatere založbe pomemben delež svoje dejavnosti posvečajo izdajanju prevodov češke književnosti v slovenščini (Cankarjeva založba,

Modrijan, KUD Police Dubove, Sanje) oziroma slovenske književnosti v češčini (Větrné mlýny, Albert).

3 Žanri

Z vidika zvrstne razčlenjenosti prevladujejo v vseh obdobjih prozna dela. V prvem obdobju je prevladovala kratka proza (kratke zgodbe, črtice, povesti; ok. 40 % produkcije), 20 % romanov, pomemben je bil delež dramatike (20 %). Po prvi svetovni vojni se je zvrstna struktura počasi spreminjala. V skladu z razvojnimi tendencami obeh književnosti je naraščal delež romanov (30 %) na račun kratke proze, ohranila se je količina prevodov gledaliških iger. Med prevodi češke književnosti v slovenščino je postalo bolj izrazito prevajanje otroških in mladinskih del (14 %), predvsem avtorskih pravljic.

V obdobju 1946–1969 se je zvrstna struktura češke književnosti, prevedene v slovenščino, izrazito spremenila. Delež otroške in mladinske književnosti v prevodni izmenjavi je močno narasel – slikanice, avtorske in ljudske pravljice, kratke zgodbe, romani in gledališke igre za mladino so tvorili polovico prevodne produkcije, medtem ko so slovenska otroška in mladinska dela ohranila količino iz prejšnjih obdobj (16 %). Zapostavljeno je bilo prevajanje in knjižno izdajanje poezije tako na slovenski kot na češki strani (gl. Mainuš 2006).

Zvrstna struktura je ostala skoraj nespremenjena tudi v dvajsetletju 1970–1989: med prevodi češke književnosti v slovenščino je prevladovala otroška in mladinska književnost (47 %), sledili so romani (20 %), dramatika (16 %; vključno z novo zvrstjo radijske igre) in kratka proza (11 %). Med prevodi slovenske književnosti je prevladovala proza (88 %), sledili sta dramatika in poezija. Zvrstna sestava prevodov češke književnosti v slovenščino se je po letu 1990 spremenila, najbolj prevajani so postali romani (35 %), ostale zvrsti pa so enakomerno zastopane. Žanrska razporeditev prevodov slovenske književnosti je ostala skoraj nespremenjena.

Medtem ko se ključna dela vidnih prozaistov v slovenščino in v češčino prevajajo razmeroma sočasno oz. s krajšim časovnim zamikom, vrzel in zaostanek nastajata pri prevajanju in knjižnih izdajah pomembnih pesniških del, kar delno kompenzirajo pesniške antologije, pesniški izbori in revijalne objave (gl. Kozár 2003).

4 Pomembni avtorji, večkrat prevedena dela

V času do konca prve svetovne vojne je bilo v češčino najbolj prevajano delo prozaista in dramatika Ivana Cankarja (12 knjižnih del). V čeških prevodih so izšla tudi dela Zofke Kveder-Jelovšek, ki je med letoma 1900–1906 živela v Pragi, Josipa Jurčiča, Frana Ksaverja Meška, Ivana Tavčarja, Frana Govekarja in Simona Gregorčiča (avtorji so razvrščeni po številu prevodov). V slovenščino so prevajali ključna dela realističnih avtorjev

19. stoletja, kot so satirične pesmi Karla Havlíčka Borovskega, roman *Babica* (1904) Božene Němcove, *Malostranske pripovedke* (1886) Jana Nerude in prozna dela Gabriele Preissove, Eliške Krásnohorské, Karoline Světle, Karla Václava Raisa. Prevedena so bila tudi prozna dela parnasističnih avtorjev Juliusa Zeyerja in Jaroslava Vrchlickega.

V obeh kulturah so bila v obdobju med obema vojnama prevajana in izdajana dela danes kanoničnih avtorjev – med slovenskimi avtorji gre predvsem za Frana Ksaverja Meška (14 del), Ivana Cankarja (9 del), Vladimirja Levstika (5 del), Frana Saleškega Finžgarja, Dragotina Ketteja idr. V slovenščino so bila prevedena pomembna dela češke literature, nastala v tem obdobju, kot so romani in drame Karla Čapka, podeželski romani Jindřicha Šimona Baara, *Pustolovščine dobrega vojaka Švejka* (1928) Jaroslava Haška, duhovno obarvani romani Jaroslava Durycha, socialna proza Marie Majerove, t. i. baladična proza Ivana Olbrachta in Vladislava Vančure. Slovenski bralci so dobili tudi ključna dela češke poezije, kot so *Šlezske pesmi* (1919) Petra Bezruča in poezija realista Josefa Svatopluka Macharja. Zanimanje se kaže tudi za ključna dela češke književnosti 19. stoletja (drugi prevod Máchove pesnitve *Maj* leta 1939, dela Božene Němcove, Jana Nerude), izšel pa je tudi izbor češke poezije 19. stoletja *Češka antologija* (izbor in prevod Ivan Lah, 1922). Na češki strani pa velja izpostaviti antologijo *Hvězdy nad Triglavem* [Zvezde nad Triglavom] (1940), ki sta jo uredila Oton Berkopec in pesnik Josef Hora, s pesmimi 24 vodilnih slovenskih avtorjev v prevodu petih čeških pesnikov. Poleg tega je v češčini izšlo 18 antologij in izborov jugoslovanske literature, v katere so bili vključeni tudi slovenski predstavniki.

V prvem dvajsetletju po drugi svetovni vojni je pri izboru del za prevajanje v obeh kulturah prepoznavna navezava na predvojno obdobje. V češčino so bila prevedena predvsem dela slovenskih realistov Juša Kozaka, Antona Ingoliča, Ivana Tavčarja, Prežihovega Voranca (razvrščeno po številu prevedenih del) in dela s partizansko tematiko (Šnytová 2014). V slovenščino pa so še naprej prevajali opus Karla Čapka (roman *Navzdno življenje* leta 1962, izbor kratkih zgodb), socialno obarvano prozo Ivana Olbrachta in Marie Majerove. V primerjavi s prejšnjimi obdobji beležimo porast prevedene otroške in mladinske književnosti avtorjev, kot so Ludvík Aškenazy, Karel Čapek, Helena Šmahelová idr.

Med letoma 1970 in 1989 se je v prozi nadaljevalo prevajanje del pisateljev starejših generacij (Prežihov Voranc, Ivan Cankar; Karel Čapek, Jaroslav Hašek, Fratišek Langer), pridružili so se jim takratni avtorji srednje in mlajše generacije, npr. Mira Mihelič, Beno Zupančič, Drago Jančar, med češkimi avtorji pa Milan Kundera, Bohumil Hrabal, Václav Havel. Visok je ostal delež prevodov otroške književnosti, kamor sodijo npr. *Stare grške bajke* (1980) Eduarda Petiške (ki so do leta 2022 doživele kar 11 ponatisov), zaznamo tudi rahel porast prevodov poezije: v češčini izidejo dela Srečka Kosovele, Edvarda Kocbeka, Svetlane Makarovič, v slovenščini pa dela Vladimírja Holana, nobelovca Jaroslava Seiferta in pesnikov starejših generacij, kot so Karel Hynek Mácha,

Jan Neruda in Jiří Wolker. V češčini je v tem obdobju izšlo 14 antologij jugoslovanske poezije, kjer so vedno zastopani tudi slovenski pesniki. Posebej pomemben je samostojni izbor slovenske poezije *Nové hvězdy nad Triglavem* [Nove zvezde nad Triglavom] (1983, izbor in prevod Oton Berkopec, Vilém Závada, Jarmila Urbánková).

Med prevodi slovenske književnosti v češčino od leta 1990 do danes izstopajo sodobni pisatelji, kot so Drago Jančar (15 del), Aleš Debeljak, Andrej Skubic, Evald Flisar, Brane Mozetič, čeprav med prevodi najdemo predstavnike vseh generacij, od t. i. klasikov prek pisateljev srednje generacije do mlajših avtorjev. Podobno tudi pri prevajanju češke književnosti v slovenščino: prevajajo se avtorji predvojne generacije, npr. Karel Čapek, Ladislav Klíma, Vladislav Vančura, pisatelji starejše generacije, ki so začeli ustvarjati predvsem v šestdesetih letih, npr. Bohumil Hrabal, Ladislav Fuks, Egon Bondy, Ivan Klíma, Milan Kundera, Josef Škvorecký, vse do sodobnih avtorjev srednje in mlajše generacije, pa naj gre za bolj poljudno-zabavno čtivo Michala Viewegha ali prozo z družbeno in zgodovino tematiko avtorjev, kot so Jáchym Topol, Radka Denemarková, Tereza Boučková, Alena Motnštajnová, Kateřina Tučková, Petra Soukupová, Anna Bolavá, Emil Hakl, Jan Němec idr. Obenem pa analiza prevedenih knjig nakazuje, da si prevajalci prizadevajo tudi zapolniti vrzel doslej neprevedenih kanoničnih del češke književnosti – mednje sodijo dela Karla Čapka, Vladislava Vančure, Egon Bondyja, Ladislava Klíme, Ladislava Fuksa itn.

Večkrat prevedena so ključna dela slovenskega in češkega literarnega kanona, kot so pesmi Franceta Prešerna (gl. Lipovec 1980) in roman *Alamut* Vladimírja Bartola, komedija *Za narodov blagor* Ivana Cankarja, pesnitev *Maj* Karla Hynka Máche, humoristična proza *Dobri vojak Švejk* Jaroslava Haška, kratka proza *Malostranske povesti* Jana Nerude in roman *Babica* Božene Němcove. Kot zanimivost navedimo, da je prvi prevod pesnitve *Maj* osrednjega češkega romantičnega pesnika Máche v prevodu Ivana Laha (1911) izšel kar trideset let po prevodu izbora Prešernovih pesmi v češčini (1882).

Na podlagi analize bibliografij prevedenih del ugotavljamo, da je bil preveden opus večine ključnih avtorjev tako na češki kot slovenski strani, a s poudarkom na proznih delih. Po drugi svetovni vojni je bila za izbor prevajanih avtorjev odločilna aktualna politična situacija, vendar načeloma ugotavljamo, da so bili tako češki kot slovenski bralci seznanjeni s kvalitetnimi deli obeh književnosti. Značilnost celotnega obdobja od leta 1945 do sedanje dobe pa je odsotnost pomembnih avtorjev krščansko-socialnega nazora, npr. Alojza Rebule, Janeza Gradišnika, Jana Zahradníčka in Milade Součkové, ter avtorjev, ki so bili v prejšnjem režimu iz političnih razlogov umaknjeni iz javnega življenja, kot so Vitomil Zupan, France Balantič, Josef Topol in Věra Linhartová. Opazen je tudi zelo nizek delež prevodov del slovenskih in čeških avtoric, kar se spremeni šele proti koncu 20. stoletja.

Vrzel ostaja tudi pri prevajanju poezije, v slovenskih prevodih so nedostopna ključna dela pesnikov, ki so zaznamovali češko poezijo 20. stoletja. V slovenščini je izšla samo

ena zbirka Nobelovega nagrajenca Jaroslava Seiferta, knjižno doslej niso izšle pesmi Vítězslava Nezvala, Františka Halasa, Františka Hrubína, Jana Koláři, Jana Zábřane in mnogih drugih. To belo liso delno zapolnjuje antologija češke poezije druge polovice 20. stoletja *Nesrečno srečni* (2012), medtem ko je v češčini izšlo več antologij slovenske poezije.

Kot posebnost omenimo tudi to, da v tem obdobju zaznamo tudi zamik pri izhajanju nekaterih starejših del, npr. kratka proza *Sonce, sonce, sonce* Marka Švabića izide leta 1972, prevedena pa je leta 2011; *Zgodbe iz enega in drugega žepa* Karla Čapka so v češčini izšle 1929, v slovenščino pa so bile prevedene leta 2013.

5 Pomembni prevajalci

V prvo generacijo prevajalcev (in kulturnih posrednikov), ki so se s prevajanjem ukvarjali bolj sistematično, spadajo predvsem slovenski študentje na Karlovi univerzi v Pragi, npr. književnik in gimnazijski profesor Ivan Lah (1881–1938) ter literarni zgodovinar in bibliotekar Oton Berkopec (1906–1988). Za naslednjo, medvojno generacijo prevajalcev je bilo značilno, da je šlo za poznavalce več slovanskih jezikov (predvsem južno-slovanskih), ki so skrbeli tudi za premišljen izbor kakovostnih izvirkov; mednje sodijo npr. pesnik Otto František Babler (1901–1984), publicist in predavatelj Bohuš Vybíral (1887–1951), kulturni delavec Vojtěch Měrka (1888–1974), med prevajalce češke književnosti pa klasični filolog in univerzitetni predavatelj Fran Bradač (1885–1970) s 25 % prevedenih knjig, nato književnik in publicist Ferdo Kozak (1894–1957) ter književnik in kulturni delavec Fran Albrecht (1889–1963). Kot sedaj je bilo tudi takrat prevajanje leposlovnih del tesno povezano z osebnim poznanstvom oz. ustvarjalno naklonjenostjo med avtorjem in prevajalcem, kot npr. med Zofko Kveder-Jelovšek in prevajalko Zdenko Háskovo (1878–1946).

Po drugi svetovni vojni so se prevajalci postopno osredotočali na eno jezikovno področje. Posebno vlogo je imel na Češkem naturalizirani Slovenec Oton Berkopec, ki je prevajal v obe smeri in sodeloval pri prevodih s številnimi pesniki. V prvem dvajsetletju po vojni med prevajalci češke književnosti glede na količino prevedenih del izstopajo Fran Bradač, književnik in publicist Branimir Kozinc (1890–1972), slovakist in univerzitetni predavatelj Viktor Smolej (1910–1992) in prevajalka Zdenka Škerlj-Jerman (1933–2010), ki se je v tem času osredotočala predvsem na otroško in mladinsko književnost. Slovensko književnost sta v češčino poleg Otona Berkopca prevajala predvsem slovenist in literarni kritik František Benhart (1924–2006) ter književnica Zdenka Bezděková (1907–1999).

Za razliko od prejšnjih faz zaznamo od sedemdesetih let naprej osredotočenost posameznih prevajalcev na generacijsko povezane avtorje oz. zvrsti. V slovenščino je moderno kakovostno prozo prevajala Zdenka Škerlj-Jerman, ki je ustvarila 26 %

knjižnih prevodov iz češčine, bibliotekar Dušan Baran (1924–1984) ter urednik in literarni kritik Jaroslav Skrušny (1947) sta se osredotočala na prevode proze Milana Kundere, literarni zgodovinar in pesnik Dušan Ludvik (1914–2001) pa se je posvetil prevodom poezije. Za skoraj polovico čeških prevodov slovenske književnosti je zaslužen František Benhart, manjšo količino knjižnih del je prevedel slovenist in zgodovinar Jaroslav Pánek (1947), prevodom otroške in mladinske književnosti se je posvetila prevajalka Kateřina Benhartová-Literová (1954).

Obdobje po letu 1990 je zaznamovano z nastopom in uveljavitvijo mlade generacije prevajalcev, pogosto diplomantov novoustanovljenih slovenistik in bohemistik. Poleg uveljavljenih in tako rekoč univerzalnih prevajalcev Františka Benharta, ki je prevedel 40 % knjig iz slovenščine v češčino, prevajalk Nives Vidrih (1958) in Zdenke Škerlj-Jerman s 36 % oz. 7 % knjižnih prevodov iz češčine se na prevajanje moderne češke proze osredotoča kulturna delavka in urednica Tatjana Jamnik (1976), ki je prevedla 9 % knjižnih prevodov, sledita še pesnica Anjuša Belehar (1986) in Jaroslav Skrušny s po 3 %. Literarna kritičarka in prevajalka Diana Pungeršič (1984) ter slavist in novinar Peter Kuhar (1944) sta se posvetila prevodom češke otroške in mladinske književnosti. Slovensko književnost v češčino prevajajo predvsem slovenisti srednje generacije, rojeni v sedemdesetih letih 20. stoletja, Aleš Kozár in Petr Mainuš, ki sta poskrbela vsak za 15 % knjižnih prevodov, Libor Doležán s 6 %, Hana Chmelíková-Mžourková in Kamil Valšík s po 5 % odstotki prevodov, in predstavnik starejše generacije slavistov Ivan Dorovský (1935–2021), ki je zaslužen za 6 % knjižnih prevodov iz slovenščine v tem obdobju.

6 Prevodoslovne obravnave

Raziskovalci, ki so se ukvarjali s problematiko prevajanja med obema jezikoma, so po eni strani sami prevajalci, po drugi strani pa predavatelji na slovenistikah in bohemistikah v obeh državah. Recepciji čeških del v slovenski kulturi so se posvetili predvsem Oton Berkovec, Albina Lipovec, Alenka Jensterle-Doležal, medtem ko se Aleš Kozár in Petr Mainuš posvečata recepciji slovenske književnosti v češkem prostoru. S prevodoslovnimi analizami konkretnih del so se ukvarjali npr. Albina Lipovec, ki je obravnavala prevode Jana Nerude, Petra Bezruča, Jana Skácla, Jaroslava Seiferta in Prešerna, Nives Vidrih je analizirala prevajanje Karla Hynka Máche, Bojana Maltarić prevode Jaroslava Haška, Aleš Kozár Prešerna v češčini, medtem ko se je Jana Šnytová posvetila češkemu prevodom Draga Jančarja, Cirila Kosmača, Mateta Dolenca, Srečka Kosovela in slovenskim prevodom Petra Bezruča.

S preučevanjem prevajalskih tokov so se ukvarjali Aleš Kozár, ki je avtor preglednih prispevkov o prevajanju slovenske književnosti v češčino (npr. Kozár 2003), Petr Mainuš (2005, 2006) in Tatjana Jamnik (2009, 2010) sta sestavila in izdala bibliografije prevodov slovenske književnosti v češčino. S preučevanjem dela posameznih prevajalskih osebnosti

so se ukvarjali npr. Ivan Dorovský in Petr Mainuš, ki sta uredila zbornik, posvečen Otonu Berkopcu (Dorovský in Mainuš 2006), ter Aleš Kozár (2010) in Jana Šnytová (2012, 2013), ki sta se posvetila prevajalskemu delu Františka Benharta in Zdenke Škerlj-Jerman. Mednarodno odmevna češka in slovaška teorija prevajanja, katere osrednji predstavniki so Jiří Levý, Anton Popovič ter František Miko, v slovenskem prevodoslovju ni bila dovolj reflektirana. V svojih prevodoslovnih monografijah jo omenjata Štefan Vevar (2001) in Nike K. Pokorn (2003), strnjen pregled prinašata diplomski nalogi Bojane Maltarić (1997) in Anjuše Belehar (2016), Popovičevo teorijo prevajalskih premikov pa v članku predstavlja še Jana Šnytová (2017).

7 Zaključek

Na podlagi analiziranih bibliografij prevodne književnosti iz češčine in slovenščine ugotavljamo skoraj nepretrgan razvoj medliterarnih stikov. Čeprav so bila prevedena kanonična dela obeh književnosti, ostajajo v prevodnih bibliografijah bele lise, predvsem na področju prevajanja poezije. Morda bi bilo celo smiselno določene zastarele prevode osvežiti in jih na novo prevesti za sodobnega bralca. Poudariti velja še precejšnji delež v slovenščino prevedene češke otroške in mladinske književnosti, ki je postala tudi del šolskih kurikulumov.

Literarni tokovi niso izrazito asimetrični v prid enega jezika, temveč je pretok potencial uravnoteženo v obe smeri. Vendarle pa moramo pri preučevanju statistik, nastalih na podlagi bibliografij prevedenih del, vzeti v poštev, da slovenski prostor razpolaga s petkrat manjšo kritično maso bralstva, tako da je bil vpliv češke književnosti v slovenski kulturi močnejši kot vpliv slovenske književnosti v češkem prostoru. Poudariti moramo tudi, da niti v češkem niti v slovenskem primeru ni bilo premišljene zasnove kulturnega sodelovanja z institucionalno podporo in še danes gre v veliki meri za delo in prizadevanje posameznih kulturnih posrednikov in prevajalcev.

Bibliografija

- Belehar, Anjuša. 2016. »Uporabnost prevodoslovnih teorij pri prevajanju romana Žitkovske boginje Katěrine Tučkove iz češčine.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Dorovský, Ivan in Petr Mainuš, ur. 2006. *Oton Berkopec a česko-slovinské kulturní styky: sborník příspěvků k 100. výročí narození*. Boskovice: F. Šalé-Albert.
- Hladký, Ladislav in David Blažek. 2010. »Česko-slovinské vztahy.« V *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy*, uredil Ladislav Hladký, 21–45. Praga: Historický ústav.
- Hladký, Ladislav. 2011. »Historie česko slovinských vztahů.« V *Dějiny Slovinska*, uredili Jan Rychlík, Mária Tonková, Ladislav Hladký in Aleš Kozár, 333–355. Praga: Nakladatelství Lidové noviny.
- Jamnik, Tatjana. 2009. »Przekłady literatur słoweńskiej w Czechach i w Polsce w latach 1990–2006.« *Przekłady Literatur Słowiańskich* 1, št. 1: 295–312.
- Jamnik, Tatjana. 2010. »Bibliografia przekładów literatur słoweńskiej w Czechach w latach 1990–2006.« *Przekłady Literatur Słowiańskich* 1, št. 2: 145–202.
- Keršič Svetel, Marjeta. 1996. *Česko-slovenski stiki med svetovnima vojnama*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
- Kozár, Aleš. 2003. »Slovenska književnost na Češkem.« V *39. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, uredila Boža Krakar Vogel, 141–147. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Kozár, Aleš. 2010. »Rekonstrukcija interpretacije razvoja slovenske literature v prevajalskem opusu Františka Benharta.« V *Vloge središča. Konvergenca regij in kultur. Zbornik Slavističnega društva Slovenije* 21, uredila Irena Novak Popov, 351–357. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije.
- Lipovec, Albina. 1980. »Nov prevod Prešernovih pesmi v češkem jeziku.« *Slavistična revija* 28, št. 3: 356–364.
- Mainuš, Petr. 2005. *Bibliografija knjižnih prevodov slovenske literature v češčino*. Ljubljana: Center za slovensko književnost.
- Mainuš, Petr. 2006. »Slovinská literatura pro děti a mládež v českých překladech.« V *Oton Berkopec a česko-slovinské kulturní styky: sborník příspěvků k 100. výročí narození*, uredila Ivan Dorovský in Petr Mainuš, 129–135. Boskovice: F. Šalé-Albert.
- Maltarić, Bojana. 1997. »Predstavitev češke (in slovaške) teorije prevajanja.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Pokorn, Nike K. 2003. *Misliti prevod: izbrana besedila iz teorije prevajanja od Cicerona do Derri-daja*. Ljubljana: Študentska založba.
- Pokovec, Lea. 1995. »Jugoslovansko-českoslovaška liga.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Šnytová, Jana. 2012. »Vloga prevajalca Františka Benharta pri prevajanju slovenske literature v češčino.« V *Slavistika v regijah – Koper*, uredila Boža Krakar Vogel, 140–146. Ljubljana:

Zveza društev Slavistično društvo Slovenije in Znanstvena založba Filozofske Fakultete Univerze v Ljubljani.

- Šnytová, Jana. 2013. »Prevodi češke književnosti prevajalke Zdenke Škerlj-Jerman.« *Slavistika v regijah – Nova Gorica*, uredila Boža Krakar Vogel, 153–156. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije.
- Šnytová, Jana. 2014. »Prevodi slovenske književnosti v češčino od leta 1945 do sodobnosti.« *V Recepcija slovenske književnosti*, uredila Alenka Žbogar, 457–461. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Šnytová, Jana. 2017. »Anton Popovič in njegov prispevek h komunikacijskemu pojmovanju prevoda.« *V Sedemdeset let slovakistike v Ljubljani: posvečeno Andreju Rozmanu*, uredila Špela Sevšek Šramel in Josef Pally, 206–212. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Urbančič, Boris. 1995. *Česko–slovinske kulturní styky*, prevedla Helena Poláková. Praga: Euroslavica.
- Vevar, Štefan. 2001. *Temeljni aspekti in principi teorije literarnega prevajanja*. Ljubljana: Študentska založba.

POVZETEK

Poglavje preučuje dinamiko in specifične razvoja književnega prevajanja iz češčine v slovenščino in obratno, in sicer predvsem v obdobju od druge polovice 19. stoletja do danes. Zgodovino prevodnih tokov obravnavamo v okviru razvitih kulturnih in zgodovinskih odnosov med Čehi in Slovenci. Na področju prevajanja prepoznavamo različne razvojne stopnje medliterarnih stikov in določamo njihove značilnosti. Ugotavljamo, da je medsebojno prevajanje potekalo dokaj uravnoteženo, pomembno vlogo so imeli predvsem posamezni kulturni posredniki in prevajalci. Z žanrskega vidika so bila najbolj prevajana prozna dela, omembe vreden je tudi pomemben delež mladinske književnosti, nekoliko zapostavljeno ostaja prevajanje poezije. Tako na češki kot na slovenski strani je bila prevedena večina kanoničnih del, čeprav so na izbor prevajanih avtorjev in del vplivale družbenopolitične okoliščine v obeh državah. Mednarodno odmevnemu češkemu oz. češkoslovaškemu prevodoslovju je bilo v slovenskem prostoru posvečeno manj pozornosti, čeprav v zadnjih desetletjih beležimo porast raziskav in študij, posvečenih njegovemu preučevanju.

ABSTRACT

The chapter examines the dynamics and specifics of the evolution of literary translation from Czech into Slovene and vice versa, mainly in the period from the second

half of the 19th century to the present day. We consider the history of the translation flows between Czech and Slovene within the context of the cultural and historical relations between Czechs and Slovenes. In the field of translation, we identify different developmental stages of inter-literary contacts and determine their characteristics. The quantity of works translated has been fairly balanced in both directions, with individual cultural mediators and translators playing an important role in this. From the point of view of literary genres, the majority of translations have been prose works; a significant share of children's and youth literature is also worth mentioning. Poetry has been somewhat neglected. The translations include works by most of the key authors on both the Czech and Slovene sides, although the way authors and works have been selected for translation has been influenced by historical and political circumstances in both countries. The internationally renowned Czech (or Czechoslovak) translation theory has received less attention in Slovenia, although in recent decades we have seen an increase in research and studies devoted to its examination.